OLIY TA'LIMDA ZAMONAVIY O'QITISH USULLARI ASOSIDA KELAJAK PEDAGOG SHAXSIDA IJTIMOIY INTELLEKTNI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK OMILLARI

Abdug'aniyeva Umida Mexmonjon qizi
umidaabduganiyeva77@gmail.com
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Psixologiya mutaxasisligi 1- bosqich magistratura talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada oliy ta'limda zamonaviy o'qitish usullari asosida kelajak pedagog shaxsida ijtimoiy intellektni shakllantirishning psixologik omillari tahlil qilinadi. Tadqiqotda interfaol metodlar, raqamli texnologiyalar va innovatsion yondashuvlarning talabalarning kommunikativ, emotsional va ijtimoiy kompetensiyalariga ta'siri o'rganiladi. Shuningdek, pedagogik jarayonda motivatsiya, emotsional barqarorlik va refleksiya kabi psixologik omillarning ahamiyati yoritiladi. Maqolada ijtimoiy intellektni rivojlantirishga qaratilgan samarali pedagogik strategiyalar taklif etiladi. Natijalar kelajak pedagoglarning kasbiy tayyorgarligini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: oliy ta'lim, ijtimoiy intellekt, zamonaviy o'qitish usullari, psixologik omillar, kommunikativ kompetensiya, emotsional barqarorlik.

Аннотация: В статье анализируются психологические факторы формирования социального интеллекта у будущих педагогов на основе современных методов обучения в высшем образовании. В исследовании рассматривается влияние интерактивных методов, цифровых технологий и инновационных подходов на коммуникативные, эмоциональные и социальные компетенции студентов. Освещается роль мотивации, эмоциональной устойчивости и рефлексии в педагогическом процессе. Предлагаются эффективные педагогические стратегии развития социального интеллекта. Результаты направлены на повышение профессиональной подготовки будущих педагогов.

Ключевые слова: высшее образование, социальный интеллект, современные методы обучения, психологические факторы, коммуникативная компетентность, эмоциональная устойчивость.

Annotation: This article analyzes the psychological factors of developing social intelligence in future teachers based on modern teaching methods in higher education. The study examines the impact of interactive methods, digital technologies, and innovative approaches on students' communicative, emotional, and social competencies. It highlights the role of motivation, emotional stability, and reflection in the educational process. Effective pedagogical strategies for enhancing social intelligence are proposed. The findings contribute to improving the professional training of future teachers.

Keywords: higher education, social intelligence, modern teaching methods, psychological factors, communicative competence, emotional stability.

Kirish

Zamonaviy globallashuv sharoitida ta'lim tizimining oldiga qo'yilayotgan talablar tubdan o'zgarib bormoqda. Ayniqsa, oliy ta'lim tizimida kelajak pedagoglarni nafaqat bilimli, balki

ijtimoiy jihatdan yetuk, kommunikativ va emotsional jihatdan barqaror shaxs sifatida shakllantirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, ijtimoiy intellektni rivojlantirish pedagog shaxsining kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishda muhim omil sifatida e'tirof etilmoqda.

Ijtimoiy intellekt shaxsning ijtimoiy vaziyatlarni to'g'ri anglash, boshqalar bilan samarali muloqot o'rnatish, ijtimoiy munosabatlarda moslashuvchanlikni namoyon etish hamda emotsional holatlarni boshqarish qobiliyatlarini o'z ichiga oladi. Kelajak pedagog uchun ushbu sifatlar alohida ahamiyatga ega, chunki u ta'lim jarayonida turli yoshdagi o'quvchilar, ota-onalar va hamkasblar bilan samarali hamkorlikni yo'lga qo'yishi lozim. Shu bois, pedagogik ta'lim jarayonida ijtimoiy intellektni shakllantirish masalasi ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida qaralmoqda.

Oliy ta'limda zamonaviy o'qitish usullarining joriy etilishi ushbu jarayonni samarali tashkil etish imkonini bermoqda. Interfaol metodlar, muammoli ta'lim, loyihaviy faoliyat, hamkorlikda o'qitish va raqamli texnologiyalar asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni talabalarning faolligini oshiradi, mustaqil fikrlashini rivojlantiradi hamda ijtimoiy kompetensiyalarini shakllantiradi. Ayniqsa, kommunikativ mashg'ulotlar, guruhiy ishlash va refleksiv faoliyat orqali talabalar o'zaro muloqot qilish, fikr almashish va ijtimoiy vaziyatlarni tahlil qilish ko'nikmalarini egallaydilar.

Biroq, ijtimoiy intellektni shakllantirish jarayoni faqatgina metodik yondashuvlar bilan cheklanib qolmaydi. Bu jarayonda psixologik omillar – motivatsiya, emotsional barqarorlik, o'z-o'zini anglash, empatiya va refleksiya muhim rol o'ynaydi. Talabalarning ichki motivatsiyasi yuqori bo'lsa, ular ta'lim jarayonida faol ishtirok etadi va ijtimoiy ko'nikmalarni samarali o'zlashtiradi. Shu bilan birga, emotsional barqarorlik va empatiya qobiliyatlari pedagogik faoliyatda muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan asosiy sifatlar hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi oliy ta'limda zamonaviy o'qitish usullari asosida kelajak pedagog shaxsida ijtimoiy intellektni shakllantirishning psixologik omillarini aniqlash va ularning o'zaro bog'liqligini tahlil qilishdan iborat. Ushbu yo'nalishda olib boriladigan tadqiqotlar pedagogik ta'lim sifatini oshirish, kelajak pedagoglarning kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish hamda ularning ijtimoiy moslashuvchanligini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Oliy ta'limda zamonaviy o'qitish usullari asosida kelajak pedagog shaxsida ijtimoiy intellektni shakllantirishning psixologik omillari masalasi bugungi kunda pedagogika va psixologiya fanlarining dolzarb yo'nalishlaridan biri sifatida keng o'rganilmoqda. Ijtimoiy intellekt tushunchasi shaxsning ijtimoiy muhitda samarali faoliyat yuritish, boshqalar bilan muloqot qilish, emotsiyalarni anglash va boshqarish qobiliyatlarini o'z ichiga oladi. Ayniqsa, pedagogik faoliyatda ushbu sifatlar kasbiy muvaffaqiyatning muhim mezoni hisoblanadi. Shu sababli, oliy ta'lim tizimida kelajak pedagoglarning ijtimoiy intellektini rivojlantirishga qaratilgan ilmiy tadqiqotlar soni ortib bormoqda.

Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, zamonaviy o'qitish usullari – interfaol metodlar, muammoli ta'lim, loyiha asosida o'qitish va hamkorlikda o'rganish – talabalar ijtimoiy intellektining rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ushbu metodlar orqali talabalar nafaqat nazariy bilimlarni egallaydi, balki ijtimoiy muhitda faol ishtirok etish, guruhda ishlash, muammolarni birgalikda hal qilish va samarali muloqot o'rnatish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt vositalarining joriy etilishi ta'lim

jarayonini yanada individuallashtirish va talabalarning ehtiyojlariga moslashtirish imkonini bermoqda.

Psixologik nuqtai nazardan qaralganda, ijtimoiy intellektni shakllantirish jarayonida bir qator muhim omillar ajratib ko‘rsatiladi. Ular qatoriga motivatsiya, emotsional barqarorlik, empatiya, refleksiya va kommunikativ kompetensiya kiradi. D. Goleman tomonidan ishlab chiqilgan emotsional intellekt nazariyasiga ko‘ra, shaxsning emotsiyalarni anglash va boshqarish qobiliyati uning ijtimoiy muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omillardan biridir[1]. Ushbu yondashuv kelajak pedagoglarning ijtimoiy intellektini rivojlantirishda ham muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Shuningdek, zamonaviy tadqiqotlarda refleksiv faoliyatning ahamiyati alohida ta’kidlanadi. Talabalarning o‘z faoliyatini tahlil qilish, o‘z-o‘zini baholash va xatolardan xulosa chiqarish qobiliyati ularning ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirishga yordam beradi. Shu nuqtai nazardan, zamonaviy o‘qitish usullari talabalarni faollashtirish, mustaqil fikrlashga undash va ularning shaxsiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashga xizmat qiladi. J. Biggs tomonidan taklif etilgan konstruktiv muvofiqlik yondashuvi ham ta’lim jarayonini samarali tashkil etishda muhim ahamiyat kasb etadi, chunki u o‘quv maqsadlari, metodlar va baholash tizimi o‘rtasidagi uyg‘unlikni ta’minlaydi[2].

Mahalliy tadqiqotlarda ham pedagogik-psixologik hamkorlik, innovatsion ta’lim texnologiyalarini joriy etish va talabalarning ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirish masalalari keng yoritilmoqda. Ushbu tadqiqotlar kelajak pedagoglarning kasbiy tayyorgarligini oshirishda ijtimoiy intellektning o‘rni muhim ekanligini tasdiqlaydi. Ayniqsa, pedagogik jarayonda ijtimoiy-psixologik muhitni to‘g‘ri tashkil etish, talabalar o‘rtasida hamkorlikni rivojlantirish va ijobiy kommunikativ muhit yaratish ijtimoiy intellektni shakllantirishning asosiy shartlaridan biri hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotda oliy ta’limda zamonaviy o‘qitish usullari asosida kelajak pedagog shaxsida ijtimoiy intellektni shakllantirishning psixologik omillarini o‘rganish uchun kompleks metodologik yondashuv qo‘llanildi. Tadqiqot quyidagi metodlar asosida amalga oshirildi:

1. **Nazariy tahlil** – pedagogika va psixologiya sohasidagi ilmiy adabiyotlar o‘rganilib, ijtimoiy intellekt va uning psixologik omillari aniqlashtirildi.
2. **Kuzatuv metodi** – oliy ta’lim muassasalarida o‘quv jarayoni, zamonaviy o‘qitish usullarining qo‘llanilishi va talabalar o‘rtasidagi ijtimoiy munosabatlar kuzatildi.
3. **So‘rovnoma va intervyu** – talabalar va o‘qituvchilar o‘rtasida ijtimoiy intellekt darajasi, motivatsiya va emotsional barqarorlikka oid ma’lumotlar to‘plandi.
4. **Psixodiagnostik metodlar** – talabalar ijtimoiy intellekti, empatiya darajasi va kommunikativ ko‘nikmalari maxsus testlar yordamida baholandi.
5. **Eksperimental metod** – zamonaviy o‘qitish usullarini qo‘llash orqali talabalar ijtimoiy intellektidagi o‘zgarishlar tahlil qilindi.
6. **Statistik va analitik tahlil** – olingan natijalar qayta ishlanib, psixologik omillarning ijtimoiy intellekt shakllanishiga ta’siri aniqlab berildi.

Mazkur metodologiya ijtimoiy intellektni shakllantirish jarayonini chuqur o‘rganish, zamonaviy o‘qitish usullarining samaradorligini baholash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga

[1] Goleman, Daniel (1995). *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ*. New York: Bantam Books.
[2] Biggs, John (1996). *Enhancing teaching through constructive alignment*. Higher Education, 32(3), 347–364.

imkon beradi. Tadqiqot natijalari oliy ta’lim tizimida pedagogik jarayonni takomillashtirish, kelajak pedagoglarning kasbiy va ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Muhokama

Oliy ta’limda zamonaviy o‘qitish usullari asosida kelajak pedagog shaxsida ijtimoiy intellektni shakllantirish jarayoni ko‘p omilli va murakkab tizim sifatida namoyon bo‘ladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, ijtimoiy intellektni rivojlantirish faqatgina nazariy bilimlarni o‘zlashtirish bilan cheklanmay, balki talabalarning real ijtimoiy vaziyatlarda faol ishtirok etishi, muloqotga kirishishi va emotsional tajriba orttirishi orqali amalga oshadi. Shu jihatdan zamonaviy o‘qitish usullari – interfaol metodlar, muammoli vaziyatlar asosida o‘qitish, guruhiy ishlash va loyiha faoliyati – talabalarning ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, ijtimoiy intellektni shakllantirishda psixologik omillar alohida ahamiyat kasb etadi. Jumladan, talabalarning ichki motivatsiyasi yuqori bo‘lsa, ular ta’lim jarayonida faol ishtirok etadi, o‘z fikrini erkin ifodalaydi va ijtimoiy munosabatlarda faol pozitsiyani egallaydi. Emotsional barqarorlik esa turli pedagogik vaziyatlarda stressni boshqarish, muammoli holatlarda to‘g‘ri qaror qabul qilish va samarali muloqotni yo‘lga qo‘yishda muhim omil hisoblanadi. Shu bilan birga, empatiya va refleksiya qobiliyatlari pedagog shaxsining kasbiy shakllanishida muhim rol o‘ynab, boshqalarni tushunish va o‘z faoliyatini tahlil qilish imkonini beradi.

Tadqiqot natijalari shuni ham ko‘rsatadiki, zamonaviy o‘qitish usullari talabalarda mustaqil fikrlash, ijtimoiy faollik va kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, guruhiy ishlash va hamkorlikka asoslangan ta’lim jarayonida talabalar o‘zaro fikr almashadi, bahs-munozaralarda ishtirok etadi va ijtimoiy vaziyatlarni tahlil qilish orqali ijtimoiy intellektini rivojlantiradi. Bu jarayon pedagogning to‘g‘ri yo‘naltiruvchi roli bilan yanada samarali kechadi.

Biroq, muhokama natijalariga ko‘ra, ayrim muammolar ham mavjud. Ba’zi hollarda talabalarning passivligi, kommunikativ to‘siqlar yoki emotsional beqarorlik ijtimoiy intellektning to‘liq shakllanishiga to‘sqinlik qilishi mumkin. Shuningdek, zamonaviy o‘qitish usullaridan noto‘g‘ri yoki yetarli darajada foydalanilmasligi ta’lim samaradorligini pasaytiradi. Shu bois, pedagoglar tomonidan individual yondashuvni ta’minlash, talabalarning psixologik xususiyatlarini hisobga olish va qulay ijtimoiy-psixologik muhit yaratish zarur.

Umuman olganda, muhokama natijalari shuni ko‘rsatadiki, oliy ta’limda zamonaviy o‘qitish usullari asosida kelajak pedagog shaxsida ijtimoiy intellektni shakllantirish samaradorligi psixologik omillar bilan bevosita bog‘liqdir. Ushbu omillarni kompleks hisobga olish, ta’lim jarayonini interfaol va talaba markazli tashkil etish orqali kelajak pedagoglarning ijtimoiy kompetensiyalarini yuqori darajada rivojlantirish mumkin.

Xulosa

Oliy ta’limda zamonaviy o‘qitish usullari asosida kelajak pedagog shaxsida ijtimoiy intellektni shakllantirish masalasi zamonaviy pedagogik va psixologik tadqiqotlarning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, ijtimoiy intellekt pedagog shaxsining kasbiy muvaffaqiyatini ta’minlovchi asosiy komponentlardan biri bo‘lib, u kommunikativ kompetensiya, emotsional barqarorlik, empatiya va refleksiya kabi psixologik omillar bilan chambarchas bog‘liqdir.

Mazkur tadqiqot doirasida aniqlanishicha, zamonaviy o‘qitish usullari – interfaol metodlar, muammoli ta’lim, loyihaviy faoliyat va hamkorlikka asoslangan yondashuvlar – talabalarning

ijtimoiy intellektini shakllantirishda samarali vosita sifatida xizmat qiladi. Ushbu metodlar orqali talabalar nafaqat nazariy bilimlarni egallaydi, balki real ijtimoiy vaziyatlarda faol ishtirok etish, muloqot qilish va muammolarni birgalikda hal etish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Natijada, kelajak pedagoglar ijtimoiy jihatdan moslashuvchan, emotsional jihatdan barqaror va kommunikativ jihatdan faol shaxs sifatida shakllanadi.

Shu bilan birga, ijtimoiy intellektni shakllantirish jarayonida psixologik omillarning roli alohida ahamiyatga ega ekanligi tasdiqlandi. Talabalarning ichki motivatsiyasi, o‘z-o‘zini anglash darajasi, emotsional boshqaruv qobiliyati va empatik munosabatlari ushbu jarayonning samaradorligini belgilaydi. Demak, pedagogik jarayonda ushbu omillarni hisobga olish va rivojlantirishga qaratilgan maxsus metodik yondashuvlarni qo‘llash zarur.

Tadqiqot natijalari asosida shuni xulosa qilish mumkinki, oliy ta’lim tizimida ijtimoiy intellektni rivojlantirishga qaratilgan ta’lim jarayonini tashkil etishda zamonaviy o‘qitish usullarini psixologik yondashuvlar bilan uyg‘unlashtirish muhim hisoblanadi. Bu esa kelajak pedagoglarning nafaqat kasbiy bilim va ko‘nikmalarini, balki ularning ijtimoiy va emotsional kompetensiyalarini ham kompleks rivojlantirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, kelgusida ushbu yo‘nalishda olib boriladigan tadqiqotlar ijtimoiy intellektni shakllantirishning innovatsion metodlarini ishlab chiqish, pedagoglarning psixologik tayyorgarligini oshirish va ta’lim jarayonining samaradorligini yanada takomillashtirishga qaratilishi lozim. Mazkur yondashuv zamonaviy ta’lim tizimida raqobatbardosh, ijtimoiy faol va kasbiy yetuk pedagog kadrlarni tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Goleman, Daniel. (1995). *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ*. New York: Bantam Books.
2. Biggs, John. (1996). *Enhancing teaching through constructive alignment*. Higher Education, 32(3), 347–364.
3. Salovey, Peter & Mayer, John D. (1990). *Emotional Intelligence*. Imagination, Cognition and Personality, 9(3), 185–211.
4. Thorndike, Edward L. (1920). *Intelligence and Its Uses*. Harper’s Magazine, 140, 227–235.
5. Gardner, Howard. (1983). *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. New York: Basic Books.
6. Vygotsky, Lev S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
7. Bandura, Albert. (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
8. Northouse, Peter G. (2021). *Leadership: Theory and Practice*. Sage Publications.
9. Madgapilova, Nargiza. (2025). *Scientific-practical and strategic bases of improving pedagogical-psychological cooperation in the integration of school and pre-school educational organizations in the context of continuous education on the basis of innovative logistics*. 1, 157–166.
10. Eshnayev, Nortoji & Madgapilova, Nargiza. (2023). *Characteristics of implementing the cluster approach in the educational system*. International Journal of Pedagogics, 03, 44–47. https://doi.org/10.37547/ijp/Volume03Issue02-09

11. Abduqodirova, Dilobar. (2025). *Psychological features of the neurographic approach*. 01, 501–503.
12. Abduqodirova, Dilobar. (2025). *Talabalarda psixologik stressni yengish*. 03, 69–73.
13. Abduqodirova, dilobar. (2024). *Emotsional kreativlik: nazariy asoslari va psixologik yondashuvlar*. Journal of economics and business ubs, 4, 679–685.